

УДК 373.211.24

Бондаренко В.І.*

**ПЕДАГОГІЧНІ ШЛЯХИ ТА УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО
ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ
В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

У статті розглядаються педагогічні умови, необхідні для створення професійного іміджу майбутнього вчителя технологій в сучасних умовах навчання та аналізуються останні дослідження у сфері іміджології. Щодо питання створення професійного іміджу майбутнього вчителя технологій педагогічні умови не можуть бути обмежені лише обов'язками, оскільки формування іміджу майбутнього вчителя базується на принципах єдності суб'єктивного та об'єктивного, внутрішнього та зовнішнього, сутності та явища, можливого та необхідного. Основна увага приділяється необхідності внесення змін у навчально-виховний процес вищого навчального закладу з метою реалізації зазначених педагогічних умов.

Ключові слова: професійний імідж, майбутній вчитель, педагогічні умови, діяльність майбутнього вчителя технологій, вища освіта.

Зміни, що відбуваються в українському суспільстві в сучасний період, визначили нові орієнтири щодо організації професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах України відповідно до європейських стандартів підготовки кваліфікованих фахівців. Основними умовами, які нині визначають напрямки модернізації сучасної української освіти, є спрямування на розвиток творчого самостійного мислення студентів, їх професійних здібностей до майбутньої професійної діяльності завдяки акцентуванню на творчу самостійну працю й підвищення активності у навчанні, використання активних методів у процесі навчання з метою ефективної професійної підготовки майбутніх фахівців. Усе це також стосується процесу підготовки майбутнього вчителя технологій до професійної діяльності у вищих навчальних закладах.

Сприяє цим процесам прийняття останніми роками нормативно-правових документів [6-8]. Питання професійного іміджу майбутнього вчителя все частіше стають предметом наукового розгляду. Психолого-педагогічна наука, інноваційна педагогіка постійно приділяють увагу питанням самоосвіти, самодіяльності, самовдосконалення та самовизначення особистості, покладаючись усе більше на прагнення людини створити себе через свою професію, через побудову життєвої стратегії та планування професійної діяльності. Таке прагнення має стати основним завданням професійної освіти майбутніх вчителів технологій. Залучення студентів до створення в уяві образу майбутньої професії може стати спонукальною силою, перетворитись у цілеспрямоване формування іміджу, справити емоційно-психологічний вплив на особистість, визначити цінності професійної діяльності вчителя технологій та створити кар'єрне устремління в професійно-творчої діяльності.

Аналіз фахової підготовки майбутніх учителів технологій, дослідження рівня їх професійного іміджу дає змогу зробити припущення, що формуванню професійного іміджу майбутніх вчителів технологій сприятиме забезпечення певних педагогічних умов, спрямованих на стимулювання викладачів до творчої роботи і студентів до професійного самовдосконалення. Разом із тим ці умови вимагають комплексної реалізації, адже вони взаємопов'язані і не можуть діяти ізольовано одна від одної.

В останніх дослідженнях і публікаціях, де започатковано розв'язання цієї проблеми, особливої значущості набувають наукові пошуки щодо розв'язання проблеми підготовки вчителя, що є запорукою його успіху в майбутній педагогічній діяльності. Зокрема М. Дідик, А. Капська, В. Сластенін, Г. Сухобська, П. Щербань,

* © Бондаренко В.І.*

В. Ягупов обґрунтували сутність і структуру педагогічної діяльності, В. Семиченко – її методологічні та психологічні особливості. Проблему формування педагогічної майстерності вчителя досліджували Є. Барбіна, В. Баркасі, Н. Бутенко, І. Зязюн, А. Карпова, Л. Крамущенко, І. Кривоніс, А. Маркова, Л. Мітіна, І. Міщенко, Г. Сагач та ін. Обґрунтуванню й упровадженню педагогічних умов у вищу освіту присвячено науковій праці С. Даньшевої, Л. Журинської, А. Калініченко, Н. Сопневої та ін.

Аналіз психолого-педагогічних джерел, присвячених дослідженню окреслених проблем, засвідчує, що, незважаючи на вагомий результати наукових пошуків у цих напрямках, поза увагою дослідників залишаються важливі аспекти формування професійного іміджу майбутнього вчителя технологій. У педагогічній науці питання педагогічних умов забезпечення ефективності формування професійного іміджу майбутніх вчителів технологій ще не знайшли достатнього теоретичного обґрунтування, а тому потребують наукового розгляду. Незважаючи на значну увагу педагогів, психологів, філософів, науковців у галузі педагогіки до означеної проблеми, все ж окремі її кардинальні питання залишаються поки що нерозв'язаними.

Мета статті полягає в розгляді педагогічних умов, необхідних для створення професійного іміджу майбутнього вчителя технологій. Приділяється увага аналізу останніх досліджень у сфері іміджелогії та підкреслюється необхідність внесення змін у навчально-виховний процес вищого навчального закладу з метою реалізації зазначених педагогічних умов.

У процесі дослідження сутності, складових та закономірностей функціонування професійного іміджу майбутнього вчителя технологій виникла необхідність визначення педагогічних умов, які забезпечуватимуть успішне всебічне формування професійного іміджу.

Для визначення педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього вчителя технологій з'ясуємо сутність поняття «педагогічна умова», що визначається через з'ясування такої базової категорії, як «умова». Аналізуючи науково-педагогічну літературу, ми виявили різні підходи до визначення поняття «умови».

У широкому розумінні «умова» є чинником, що забезпечує досягнення особистістю поставленої мети. З філософської точки зору, умови – це сукупність процесів і відношень, що необхідні для виконання, існування чи зміни обраного об'єкта. Філософське розуміння умов ґрунтується на ідеї залежності умовленого компонента від наявності певних обставин та умов. Сукупність конкретних умов будь-якого явища створює середовище його існування. Так, умова як категорія детермінізму створює загальний діалектичний взаємозв'язок.

Л. Журинська під умовами розуміє уявлений результат дій учасників та чинники, що існують і впливають на процес досягнення мети [1, с. 7]. Зазначимо, що умови є важливим фактором результативності, оскільки складають саме те середовище, в якому виникають, існують та формуються необхідні явища. Педагогічні умови – це ті умови, які свідомо створюються в педагогічній діяльності та повинні забезпечити найбільш ефективно формування і протікання необхідного процесу.

М. Зверева під педагогічними умовами розуміє змістовну характеристику компонентів (зміст, організаційні форми, засоби навчання і характер взаємин між вчителем та учнями), що конструюють педагогічну систему [2]. С. Гончаренко та ін. визначають педагогічні умови як сукупність заходів (об'єктивних можливостей) педагогічного процесу [3, с. 46-47].

На думку Л. Найн, педагогічні умови – це сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, засобів і матеріально-просторового середовища, що спрямовані на вирішення поставлених завдань [4]. Б. Гершунський підкреслює, що є певна сума наукових знань, які педагог повинен засвоїти до моменту ухвалення педагогічних рішень, тобто до початку роботи з дітьми. До організації навчально-виховного процесу

повинні бути чітко визначені (сконструйовані) мета, зміст, методи, організаційні форми майбутньої навчально-виховної діяльності [5].

Під педагогічними умовами дослідники В. Андреев, В. Ледньов, В. Ляудіс розуміють сукупність об'єктивних можливостей, обставин і заходів, які супроводжують освітній процес, певним чином структуровані й спрямовані на досягнення мети.

Виходячи із зазначеного вище, можна визначити педагогічні умови як комплекс взаємозалежних і взаємообумовлених заходів педагогічного процесу, що забезпечують досягнення конкретної мети. Щодо питання створення професійного іміджу майбутнього вчителя технологій педагогічні умови не можуть бути обмежені лише обов'язками, оскільки формування іміджу майбутнього вчителя базується на принципах єдності суб'єктивного та об'єктивного, внутрішнього та зовнішнього, сутності та явища, можливого та необхідного.

Таким чином, з урахуванням взаємної залежності свідомої безпосередньої участі реципієнтів впливу та ретельно підготовленого середовища було сформульовано такі умови, які забезпечуватимуть найбільш ефективно формування професійного іміджу майбутнього вчителя технологій:

- сформованість мотиваційного компоненту професійної компетентності майбутнього вчителя технологій з урахуванням його діяльності, що охоплює комплекс зусиль, пов'язаних з усвідомленням необхідності формування власного позитивного іміджу, з розвитком інтересу до власної особистості та навколишнього світу, підвищенням самооцінки та творчої активності.

- діагностика особистісних новоутворень рефлексії педагогічної діяльності, що задає поетапність процесу формування та корекція професійного іміджу фахівців і принципу різноманітності у відборі форм та методів роботи з формування професійного іміджу майбутніх фахівців;

- спрямованість змісту навчальних дисциплін на формування професійного іміджу майбутнього вчителя технологій;

- активізація суб'єкта в процесі формування професійного іміджу, яка передбачає активність майбутнього фахівця у процесі формування власного іміджу, оволодіння навичками самопізнання, самовдосконалення, самоіміджування та проектування ефективного іміджу.

Зазначені педагогічні умови повинні реалізовуватися в навчальній і позанавчальній формах організації освітнього процесу. Вивчення, проектування та створення педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього вчителя технологій пов'язані з визначенням площини втілення обраних умов. У нашому випадку сферою іміджологічного впливу обрано навчальну та позанавчальну діяльність.

Основними напрямками діяльності з реалізації умов стали забезпечення суб'єктної позиції студента, створення ситуацій вибору для особистісного самовизначення. Середовищем для самовизначення студентів стали творчі об'єднання. У навчальній і позанавчальній діяльності ми звертали увагу студентів на прояв професійного іміджу педагогів, особливості поведінки, мови, зовнішнього вигляду, стилю спілкування, що позитивно впливає на ефективність педагогічної взаємодії. Це також допомогло майбутнім учителям технологій скласти уявлення про образ учителя-професіонала. Оцінюючи вплив індивідуальних особливостей педагога на ефективність педагогічного спілкування, студенти стали висувати більш високі вимоги до себе та інших, усвідомлюючи необхідність цілеспрямованого формування професійного іміджу.

Слід зазначити, що розвиток у студентів пізнавальних, творчих здібностей, виховання самостійної активності, цілеспрямованості і результативної навчальної та професійної діяльності не означає відмову від кращих досягнень традиційного навчання. Навпаки – це шлях його подальшого розвитку, а також створення та впровадження в освітній процес принципово нових методів і форм навчання,

які забезпечують особистісне зростання студентів. Мають розроблятися програми, що визначають створення у ВНЗ умов для задоволення потреб особистості в інтелектуальному, культурному і моральному розвитку.

Важливою умовою формування професійної компетентності є включення студентів в активну практичну діяльність в різних освітніх та соціальних ситуаціях. Неодмінною ознакою професійної компетентності майбутнього вчителя є вміння співвіднести наявні знання з цілями, умовами та засобами практичної діяльності.

Основні тенденції розвитку суспільства виявляють усе більшу значущість людини як активного суб'єкта формування самого себе та умов своєї життєдіяльності. Різноманіття й альтернативність законів природи і суспільства зумовлює використання багатоваріантної методології та пізнання діяльності, усвідомлення наявності багатоваріантних рішень на будь-якому рівні їх реалізації – прогностичному, інноваційному, перетворювальному. Подібний підхід до мислення і діяльності людини повинен формуватися у процесі професійної освіти, що розвиває здібності особистості діяти в режимі постійного випередження існуючого стану, відповідаючи сутнісній потребі людини в пізнавальній активності, забезпечуючи готовність до самовдосконалення, самоактуалізації, соціально-професійної мобільності.

Таким чином, на підставі проведеного аналізу літератури і досліджень ми відносимо до професійно важливих якостей особистості майбутнього вчителя технологій такі:

1) професійну спрямованість особистості (прийняття цінностей професійної діяльності, прийняття творчого характеру праці, активність у професійній діяльності);

2) якості особистості (почуття обов'язку та соціальної відповідальності, готовність до співпраці та прийняття швидких рішень, експресивність, справедливість, тактовність, високий інтелект, самовладання, вимогливість, терплячість, прагматизм, оптимізм, професійну спостережливість та інтуїцію).

Наступний розділ вимог до професійної підготовки майбутніх учителів технологій відображає теоретичну основу їх діяльності, представлену у вигляді знань та умінь. Предметна та змістовна сторона діяльності характеризується ступенем узагальненості знань, переходом від кількісного характеру до якісного характером. Причому кількісний показник визначає широту знань, а якісний – глибину проникнення в сутність пізнаваного явища чи об'єкта.

Виділяємо такі вміння майбутнього фахівця: аналітико-прогностичні, конструктивні, комунікативні, організаторські, оцінні. Розроблені вимоги до професії вчителя відображають вимоги до особистості, які необхідні для забезпечення успішності майбутньої професійної діяльності і є програмою формування особистості майбутнього фахівця.

Теоретичний аналіз джерел, соціальне замовлення суспільства, досвід практичної діяльності дозволили виявити інтегративні характеристики, які у своїй сукупності можуть створити уможливлені образ випускника ВНЗ:

- висока самосвідомість особистості, орієнтованої на людські цінності, перекладені у власні переконання та життєві принципи;
- фізичне і моральне здоров'я як гармонія тілесного і духовного розвитку;
- широка освіченість, не тільки вільне володіння основами знань, але і безперервна самоосвіта, що стала потребою і звичкою на все життя;
- висока вихованість – інтелігентність, корпоративність, оптимістичність, трудова етика;
- позитивна мотивація професійної діяльності.

Здійснюючи підготовку студентів до професійної діяльності, ми повинні бути впевнені в тому, що формування професійного іміджу студентів буде ефективним.

Зробимо висновки з аналізу педагогічних умов, що забезпечують ефективність формування професійного іміджу майбутніх вчителів технологій у ВНЗ. При виявленні педагогічних умов ефективності формування професійного іміджу ми враховували соціальне замовлення суспільства, офіційні документи, ступінь розробленості проблеми у психолого-педагогічній та спеціальній літературі, критерії та рівні сформованості професійного іміджу з опорою на особистісно орієнтований, культурологічний, діяльнісний підходи.

Під педагогічними умовами, що забезпечують ефективність формування професійного іміджу майбутніх учителів технологій ми розуміємо сукупність зовнішніх та внутрішніх обставин освітнього процесу, від реалізації яких залежить процес формування професійного іміджу. Педагогічні умови є при цьому необхідним компонентом процесу професійної підготовки студентів і враховувалися при побудові освітнього процесу ВНЗ.

Виявлення специфіки професійної діяльності вчителя сприяє формуванню професійного іміджу майбутніх учителів технологій, оскільки визначає основні напрямки підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності.

По-друге, педагогічна умова – спрямованість змісту навчальних дисциплін на формування професійного іміджу майбутнього вчителя технологій у ВНЗ – актуалізує пізнавальні потреби студентів у процесі професійної підготовки, забезпечує стимуляцію інтересу до професійно-педагогічної діяльності майбутніх вчителів технологій.

По-третє, умовою є виявлення та діагностика особистісних новоутворень майбутніх фахівців, що сприяють формуванню професійного іміджу майбутніх учителів, сприяють формуванню у студентів установки на саморозвиток професійного іміджу, що є найважливішим методичним механізмом їх професійного самовдосконалення.

Розглянутий комплекс педагогічних умов є необхідним і достатнім для формування професійного іміджу майбутніх учителів технологій. Таким чином, у процесі виховання майбутнього учителя необхідно надавати перевагу таким формам роботи, які сприяють формуванню успішного позитивного іміджу спеціаліста.

Перспективами подальших наукових розвідок вбачаємо дослідження питань формування позитивного професійного іміджу майбутніх учителів.

Література:

1. Журинська Л. М. Педагогічні умови управління самостійною роботою студентів вищих закладів освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти» / Л. М. Журинська. – К., 1999. – 20 с.
2. Зверева М. В. О понятии «дидактические условия» / М. В. Зверева // Новые исследования педагогических наук. – М. : Педагогика, 1987. – № 1. – С. 29-32.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Найн А. Я. О методологическом аппарате диссертационных исследований / А. Я. Найн // Педагогика. – 1995. – № 5. – С. 44-50.
5. Гершунский Б. С. Образование в третьем тысячелетии: гармония знаний и вера / Б. С. Гершунский // Педагогика. – 1998. – № 2. – С. 49-58.
6. «Про вищу освіту»: Закон від 17 січня 2002 року № 2984-III // Збірник основних нормативних актів про вищу освіту, наукову діяльність, підготовку та атестацію наукових кадрів (станом на 01.02.2003 р.). – Харків : Гриф, 2003. – С. 37-95.
7. Закон України «Про освіту» // Освіта України. Нормативно-правові документи. – К. : Міленіум, 2001. – С. 32.
8. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта. – 2002. – 24 квіт.-1 трав. (№ 26). – С. 2-4.

Бондаренко В.И.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПУТИ И УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО
ИМИДЖА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГИИ В УСЛОВИЯХ МОДЕРНИЗАЦИИ
ОБРАЗОВАНИЯ

В статье рассматриваются педагогические условия, необходимые для формирования профессионального имиджа будущего учителя технологий в современных условиях обучения, и анализируются последние исследования в сфере имиджологии. По вопросу создания профессионального имиджа будущего учителя технологий педагогические условия не могут быть ограничены только обязанностями, т.к. формирование имиджа будущего учителя основывается на принципах единства субъективного и объективного, внутреннего и внешнего, сущности и явления, возможного и необходимого. Основное внимание уделяется необходимости внесения изменений в учебно-воспитательный процесс высшего учебного заведения с целью реализации выделенных педагогических условий.

Ключевые слова: профессиональный имидж, будущий учитель, педагогические условия, деятельность будущего учителя технологий, высшее образование.

Bondarenko V.I.

PEDAGOGICAL WAYS AND CONDITIONS OF FORMING OF PROFESSIONAL IMAGE OF FUTURE
TEACHER OF TECHNOLOGY IN CONDITIONS OF MODERNIZATION OF EDUCATION

The article examines pedagogical conditions necessary to create a professional image of future teacher of technology in today's learning environment, and analyze the latest research in the field of imatology.

Analysis of professional training of future teachers of technology researches their professional image that makes it possible to assume that the formation of professional image of future technology will help teachers to provide certain pedagogical conditions to encourage teachers to creative work and students to professional learning.

In the academic and extra-curricular activities we pay attention to the manifestation of student teachers' professional image, especially behavior, speech, appearance, communication style, which has a positive impact on the effectiveness of pedagogical interaction. It would also help future teachers of technology to get an idea about the way to improve professional level of teachers.

The process of creating a professional image of the future teacher of technology, pedagogical conditions can not be limited only to duties as the future teachers, but it should be mentioned image, formation based on the principles of unity of subjective and objective, internal and external, of nature and effects, possible and necessary. The focus is on the need to make changes in the educational process of higher education institution for the purpose of implementation of these teaching conditions.

Key words: professional image, future teacher, pedagogical conditions, activity of future teacher of technology, higher education.

Рецензент: Кузьменко Ю.В.

УДК 378.147:81'271.12-057.875:37.036:808.5

Будянський Д.В.*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ЗАСОБАМИ ЕСТЕТИЧНО-ОРІЄНТОВАНОЇ РИТОРИКИ

У статті досліджується проблема оптимізації процесу підготовки майбутнього вчителя шляхом використання естетичного потенціалу риторики. Автором підкреслюється важливість формування комунікативної компетентності сучасного педагога засобами мистецтва красномовства. При цьому риторика розглядається як естетично-орієнтована дисципліна. У цьому контексті представлено основні категорії риторики та принципи її викладання у вищій школі. Наведені у публікації форми, методи і прийоми викладання

* Будянський Д.В.*